

UN „HARETIST“ DÎMBOVIȚEAN : ÎNVĂȚĂTORUL ION GH. MAREȘ

Se împlinesc 25 ani de la încetarea din viață, aproape 100 ani de la naștere și 75 de la numirea lui I. Gh. Mareș, ca învățător în satul Vulcana, com. Cucuteni din jud. Dîmbovița. De fel din Cîmpulung-Muscel unde se născuse la 28 noiembrie 1881, era absolvent al celei mai bine dotate și încadrate pe atunci școli normale din țară, rezultată din unirea școlilor normale din București și Constanța, de curînd mutată la Cîmpulung¹.

Totdeauna își va aminti cu respect și recunoștință de reputații săi profesori, îndeosebi pedagogii St. Velovan, P. Dulfu, Șapcaliu și alții, despre care spunea : „Toți profesorii școlilor normale... nu ținteau să treacă elevilor lor numai un bagaj de cunoștințe necesare viitoarelor îndatoriri profesionale, ci în același timp, au căutat să le modeleze simțămintele pentru a fi adevărați misionari și cu mare grijă de îmbunătățirea stării morale și materiale ale consătenilor lor“².

ION GH. MAREȘ (învățător)

¹ Anuarul oficial întocmit de oficiul statelor personale și al statisticii la 15 oct. 1910, Ploiești, p. 313.

² Ion Gh. Mareș, Pregătirea învățătorilor, Graiul Dîmboviței, nr. 8, 1933 p. 4.

Generațiile tinere din țara noastră, care au învățat în spațioasele școli ridicate în ultimii ani pretutindeni la orașe și sate, cu greu își pot imagina greutățile pe care le întâmpina învățătura de carte la începutul secolului nostru.

La 1 septembrie 1902, învă. I. Gh. Mareș, a găsit o singură școală așezată la răspîntia a patru sate : Vulcana de jos, - de sus, Neculăești și Cucuteni. Pînă la ea, copiii trebuiau să facă 2—4 km, iar cei din Cucuteni chiar 4—6 km, peste dealul greu de trecut chiar vara, pe vreme frumoasă. Școala avea o singură sală de clasă, lungă de 8 m și lată de 6 m, și o cancelarie lungă și lată de 2,75 m. Alte dependențe pe seama școlii sau a dirigintelui nu existau, afară de o prispă care servea de coridor. Această școală trebuia să adăpostească 337 de copii în vîrstă de școală, (după recensămîntul din 1902). Cu toate străduințele, școala nu putea primi decît o șesime din acest număr de copii ³.

Dar nu numai spațiul restrîns al școlii era de vină că la recensămîntul din 1899, se găseau numai 12% ștutori de carte, (iar femeile 1,3%), în cele patru sate amintite, cu 1838 de locuitori peste 7 ani. Lipsurile materiale erau așa de cumplite, încît locuitorii nu puteau nici să îmbrace și să hrănească copiii care trebuiau să parcurgă distanțe lungi, adesea pe vreme rea, necum să le mai cumpere și rechizite școlare. Vorbind despre casa de economii școlare învățătorul spunea : „Sînt părinți, în așa stare de sărăcie, că nu pot avansa copiilor lor, nici cea mai mică sumă...” ⁴.

În aceste condiții, și-a început activitatea de dascăl, tînărul I. Gh. Mareș, pe care o va duce neîntreput peste 40 de ani, străduindu-se să cuprindă cîți mai mulți dintre copii, să înființeze bibliotecă și grădina școlară, să organizeze serbări cu producții ale elevilor, să țină conferințe la cercurile culturale, înlîne să ridice un alt local de școală în 1905.

Dar toată această activitate, destulă de altfel și numai ea să umple activitatea unui om, (pe atunci era un sngur învățător), nu satisfăcea nevoia de a munci, de a crea, de a fi de folos a învă. I. Gh. Mareș. Îl impresionase profund și avea continuu în față starea economică înapoiată, greutățile materiale, care marcau întreaga vață a sătenilor în mijlocul cărora trăia. Îl urmărea gîndul cum ar putea fi îmbunătățită această jalnică stare. La sfaturile primite în școală, de a fi „adevărați misionari și cu mare grijă de îmbunătățirea stării morale și materiale a consătenilor lor“, la ce mai aflase ulterior din lecturi, s-a adăugat contactul brutal cu realitatea de atunci a satelor, hotărîndu-i pentru toată viața, destinul de luptător pentru ridicarea nivelului de trai al țaranilor.

Nu se poate spune că învă. I. Gh. Mareș a fost o excepție, un singuratic. La sfîrșitul sec. trecut, sub influența ideilor generoase socialiste, pătrunse și în țara noastră, tot mai multe glasuri desvăluiau cu îngrijorare starea de plîns a poporului nostru, majoritatea țărani. Învățătorii, cei mai mulți ei înșiși fii de țărani, care trăiau în mijlocul acestor oropșiți, nu stăteau deoparte, se agitau, dar fără coeziune, dezorientați. Este cunoscută figura învă. C. Dobrescu-Argeș, supranumit „apostolul țaranilor“.

Atunci apare omul inimos, iubitor de neam, Spiru Haret, care a dinamizat și canalizat acțiunea acestor dascăli, dornici de a-și ridica

³ Ion Gh. Mareș, Monografia școlii... Opinii pedagogice, Inspect. Școlar jud. Dîmbovița, 1972, p. 95 (autor : Eusebiu Platcu).

⁴ Ibidem, p. 100.

poporul. Tinărul I. Gh. Mareș a fost captivat de la început de ideile și activitatea desfășurată de Spiru Haret, devenind unul dintre cei mai devotați adepți ai acestuia. Trebuie să amintim pe scurt, în ce consta „*haretismul*”, cum i se mai spunea doctrinei propăvăduite de acest mare fiu al neamului nostru, pentru că după aceste idei se va desfășura și întreaga activitate a învățătorului dimbovițean de care este vorba aici.

Spiru Haret avea formațiunea omului de știință, cu vederi largi, cu înțelegerea clară a problemelor mari naționale. Patriot înflăcărat, a rămas în istoria culturii românești ca reformator și organizator al școlii. Cum la începutul secolului nostru problema socială cea mai acută era starea de plîns a țărănimii, către rezolvarea acesteia și-a îndreptat tot elanul, de unde și epitetul ce i s-a dat de „*om al țărănimii*”. Avea o credință neștrămutată în binefacerile cooperăției, credință pe care a reușit să o transmită și colaboratorilor săi. Marele merit al lui Haret a fost acela de a fi găsit acești colaboratori și de a le fi insuflat curajul în luptă și credința în biruință. Într-un raport adresat regelui Carol I, în anul 1903, arată rolul băncilor populare și rostul pe care îl aveau învățătorii în organizarea lor. În acest memoriu Haret spunea: „*Asociațiile țărănești sînt destinate după părerea mea să joace un rol capital în lucrarea de transformare a claselor rurale, alături de băncile populare.*” În 1905, a publicat broșura „*Chestia țărănească*”, pe care a distribuit-o gratuit învățătorilor, broșură retipărită în 1907, cu o lună înainte de izbucnirea răscoalei. Aci era sintetizat programul de activitate preconizat de Haret pentru ridicarea satului, recomandînd conform concepției sale despre societate și civilizație, o ridicare concomitentă economică, intelectuală și morală a satelor. El n-a mai așteptat acțiunea altor oameni politici, ci s-a hotărît să încerce singur, cu ajutorul școlilor, marea operă de asanare pe care o credea imperios necesară⁵.

Rolul principal în pregătirea țărănimii trebuia să-l aibă activitatea extrașcolară desfășurată de învățătorime. Și într-adevăr, învățătorii au fost mobilizați într-o mare și complexă acțiune cooperatistă, într-o vastă acțiune de școlarizare și culturalizare a maselor, pentru ridicarea economică și culturală a acestora⁶.

Incriminînd „îndărătnicia” partidului conservator față de orice măsură mai însemnată care tinde la luminarea păturii țărănești, Haret demască în coloanele ziarului „*Voința națională*”, *urgia împotriva învățătorilor pornită de ministrul conservator al instrucțiunii publice și învățămîntului, M. Vlădescu*⁷.

În timpul și după răscoala din 1907, Haret și învățătorimea sînt considerați răsvrătitori. Campania din presă contra lui Haret, socotit instigator, devine vehementă. Ziarul Epoca din 5 aprilie scrie: „Spiru Haret al cărui loc era mai potrivit la Văcărești decît la minister, este unul din vinovații evenimentelor din martie”⁸.

Haret răspunde tuturor acestora. Într-o scrisoare către P. P. Carp, spunea: „Vă declar că am instigat și înainte de 1907 și după 1907, că instig și astăzi pe cît pot și voi instiga atît cît voi avea zile. Am instigat

⁵ Victoria Popovici, Spiru Haret și 1907, Revista de istorie, nr. 2, 1977, p. 221.

⁶ Ibidem, p. 222.

⁷ Ibidem, p. 224.

⁸ Ibidem, p. 226.

și voi instiga pentru scoaterea țărănimii de sub robia străinilor și a cămătarilor, a acelor a căror parte o luați dv. astăzi prin încurajarea trusturilor, prin persecutarea băncilor populare și a obștiilor sătești⁹.

Foarte pe scurt, acesta a fost omul și mișcarea denumită „haretistă”, cărora învățătorul I. Gh. Maresș s-a alăturat de la începutul ei și căreia i-a rămas credincios toată viața, cu toate adversitățile pe care le-a întâmpinat din cauza acestor credințe progresiste și a acțiunilor lui consecutive. Pe timpul răscoalei a fost arestat bineînțeles și el, preventiv, ca și mulți alți învățători, fiind eliberat numai după schimbarea guvernului conservator și venirea lui Haret la Ministerul învățămîntului.

Activitatea școlară. Am amintit pe scurt la început despre activitatea școlară și extrașcolară despre străduințele care tindeau la ridicarea nivelului acestora. Vom mai adăuga că în procesul de predare a cunoștințelor, se folosea de cele mai noi metode, însoțind întotdeauna expunerea, de material didactic, concret. Era un adept convins al școlii active, vii, scoasă din șabloanele secolului trecut. Utiliza cu precădere excursiile școlare ca mijloc de instrucție și educație și nu ezita să recomande ieșirea curajoasă cu copiii, spre a vizita și obiective mai îndepărtate. Astfel pe cînd era președintele cercului cultural Pucioasa, a inițiat în aprilie 1923. (lucru neobișnuit pe atunci), vizitarea muzeului zoologic din București, cu un grup de 250 elevi, din cele 12 sate, ce făceau parte din acel cerc¹⁰.

Bineînțeles că această metodă instructiv-educativă, o găsea utilă nu numai pentru elevi, ci și pentru învățători, pentru care va preconiza mai târziu, excursii atît în țară cît și în străinătate, spunînd : „*Ori cît de bun elev ar fi fost învățătorul în școala normală, dacă nu mai iese din sătucul lui, dacă nu mai pune mîna pe o carte nouă, flacăra lui pierde din intensitate*”¹¹.

El însuși era un „turist”, cum am zice astăzi, publicînd note de călătorii, ca cele privitoare la Castelul Schönbrunn¹², sau cele care redau observațiile și impresiile făcute cu ocazia unui pelerinaj la mormîntul eroului necunoscut de la Roma și Paris, organizat în vara anului 1937, de Uniunea națională a luptătorilor din România¹³. Interesul acestor note, crește prin reflexiunile făcute sub impresia celor văzute, din care se vede că gîndul învățătorului era mereu la elevii și colegii lui, la lumea de acasă. Notînd vizita de la Palatul Invalizilor, spune : „*Mamele franceze sau soții lor vin aici cu copiii lor de mîna, le fac lecții de istorie și le insuflă astfel din cea mai fragedă vîrstă sentimentul național. Cîți copii din Tîrgoviște au fost duși așa, în plimbare la mînăstirea Dealul de pîrinții lor, să le arate capul lui Mihai Viteazul ?*”¹⁴.

A fost mult preocupat de pregătirea profesională a învățătorilor din școlile rurale. Deși era de acord că înființarea școlii normale de institutori fusese o necesitate la un moment dat, nu-și ascunde satisfacția la desființarea acesteia, cînd spune : „...în democratizarea vieții noastre

⁹ Ibidem, p. 227.

¹⁰ Din activitatea cercului cultural Pucioasa „Excursiile școlare”, Tîrgoviște, tipog. Viitorul, 1924.

¹¹ Graiul Dimboviței, nr. 7—8, 1937.

¹² Idem, nr. 3—4, 1931, p. 13.

¹³ Idem, nr. oct. 1937 — iunie 1939.

¹⁴ Idem, nr. 5, 1930, p. 8.

publice și mai ales spre a se dărma zidurile chinezești care altă dată separau orașele de sate, s-a desființat școala normală de institutori, s-au înmulțit numărul posturilor la școlile rurale, *lăsînd liberă circulația elementelor de valoare, de la sate la orașe*¹⁵.

Din 1936, cînd este ales președintele Asociației învățătorilor din jud. Dimbovița, preocuparea sa pentru ridicarea profesională și a stării materiale și sociale a învățătorilor, devine mai intensă. Propune și realizează o descentralizare și implicit o democratizare a asociației, prin crearea a șapte subsecții județene. *„Avem datoria imperioasă de a da posibilitate tuturor colegilor și colegelor a-și pune în valoare aptitudinile lor personale.* Aceste aptitudini nu se pot valorifica înăuntru unui comitet restrîns“, spune printre altele la adunarea generală pentru înființarea subsecției Pucioasa¹⁶. În cuvîntarea rostită la înființarea subsecției Bilciurești și Răcari, comparînd salarizarea învățătorilor cu a altor categorii de salariați ajunge la concluzia că: *„Nici un alt funcționar de stat nu are un salariu mai mic... este singura categorie de slujbași care n-a fost pusă în toate drepturile legii armonizării salariilor*¹⁷.

Cu un an înainte, la congresul de la Timișoara, V. Ţoni, reprezentantul învățătorimii, declara cu privire la legea armonizării salariilor, atunci în pregătire: *„Noi d-le ministru, nu vom mai cerși, nu vom mai plînge, vom pretinde hotărît ca învățătorului începător, să i se dea un salariu după munca ce o depune în slujba neamului*“. Răspunsul ministrului, Dr. Angelescu, a fost: *„De nu voi fi ascultat, voi demisiona, pentru că nu înțeleg să văd învățătorul român în situația mizerabilă de azi*.“¹⁸.

Tot acolo arată înv. Mareș celor ce au înființat subsecția Bilciurești-Răcari, *„folosul casei asigurărilor sociale a meseriașilor*“ și susține crearea unei secții de ajutor reciproc pentru învățători.

Prin cercul de studii al asociației, el inițiază ținerea de cursuri de cultură generală, cu ajutorul profesorilor din Tirgoviște, cursuri *„care să aducă servicii reale tineretului învățătoresc, care trebuie pregătît în vederea examenelor pentru diferitele gradări în învățămîntul primar*“¹⁹.

În cuvîntarea de deschidere a acestor cursuri revizorul școlar Grigore Mărculescu, printre altele, mulțumea *„Asociației învățătorilor din jud. Dimbovița, prin inimosul ei președinte I. Gh. Mareș, care pătruns de importanța profesională a acestui cerc, a îmbrățișat cu tot dragul activitatea noastră*“²⁰.

La începutul anului școlar 1936, amintind că învățătorii pe lîngă îndatoririle lor profesionale, sînt chemați și la numeroase alte îndepliniri extrașcolare sepunea: *„se apelează continuu la puterea de muncă a învățătorului, fără a-i pune la dispoziție și mijloacele necesare... sacra misiune a învățătorului contrastează penibil cu privațiunile materiale cărora este lăsat*“, apoi amintește transformările introduse în structura asociației, *„...care să facă din ea un instrument de protecție al tuturor membrilor săi*“²¹.

¹⁵ Idem, nr. 8, 1933, p. 3 și nr. 1, 1934, p. 5.

¹⁶ Idem, nr. 1, 1936, p. 16.

¹⁷ Idem, nr. 2—3, 1936, p. 17.

¹⁸ Idem, nr. 9—10, 1935, p. 38.

¹⁹ Idem, nr. 5—6, 1936, p. 28.

²⁰ Ibidem, p. 26.

²¹ Idem, nr. 8, 1936, p. 1.

Activitatea cooperatistă. Tărîmul preferat însă, pe care și-a jertfit puterea de muncă și tot timpul rămas liber după îndeplinirea îndatoririlor legate de școală, a fost cooperativa, în binefacerile căreia credea cu tărie, ca mulți alți învățători aderenți ai lui Haret. Cum era firesc, activitatea cooperatistă a început-o în satul său, Vulcana. La 1 ianuarie 1905, este înființată banca populară „Armaș Buna”, cu 38 de membri și numai 500 lei capital social, pentru a ajunge în 1931 la 250 membri, și un capital de 2 milioane lei. La 14 august 1911, i-a ființat societatea cooperativă pentru exploatarea apelor minerale „Sănătatea”. Ambele unități cooperative, au fost conduse pînă în preajma celui de al doilea război mondial, de învățătorul I. Gh. Mareș (afară de intervalul 1916—1918, cînd a participat la campanie). Alte două cooperative, una de consum și alta pentru exploatarea forestieră, au luat ființă după primul război. Se poate spune fără exagerare, că stațiunea balneară Vulcana, a fost rodul activității cooperatiste multiple și intense a locuitorilor din acest sat, îndrumați de învățătorul lor.

Conducerea însemna răspunderea pentru bunul mers al cooperative-lor, iar bunul mers implica efectuarea tuturor operațiunilor, de la cele mărunte legate de relațiile cu cooperatorii, pînă la relațiile cu instituțiile cărora unitățile le erau subordonate. Aceasta, într-o vreme cînd în sat nu se afla nimeni cu noțiuni de contabilitate. Pînă la primul război mondial și chiar mult timp după, toate aceste lucrări mărunte dar indispensabile, le-a executat înv. Mareș.

După primul război a fost solicitat și în conducerea cooperatiei județene, la Federala băncilor populare, unde, ani de zile, a contribuit la lupta pe care o ducea pe atunci cooperativa, pentru a supraviețui crizei economico-financiare care se apropia. La 22 septembrie 1929, potrivit legii pentru organizarea cooperatiei, au fost aleși 9 membri în Consiliul general al cooperatiei. Învățătorul I. Gh. Mareș a fost al doilea pe lista celor aleși, reprezentînd în consiliu, unitățile cooperatiste din Muntenia. Aci, în cel mai înalt for cooperatist din țară, alături de ceilalți aleși ai băncilor populare și de distinși și vechi cunoscători ai problemelor cooperatiei, învățătorul din Vulcana, a militat cu curaj și pricepere pentru reînnoirea și îndrumarea spre deplină autonomie a cooperatiei, care era confruntată cu criza economică mondială din acea vreme.

Dintr-o dare de seamă tipărită în 1931, de I. Gh. Mareș²², vom spicui cîteva din preocupările, concepțiile cu privire la menirea cooperatiei și lupta dusă pentru menținerea activității acesteia, pe drumul cel just.

În ședința consiliului din 19 iunie 1930, se opune cu dîrzenie tendinței de atunci de a concentra unitățile cooperatiste pe regiuni, desființînd federalele județene și imprimînd cooperatiei un sistem de natură capitalistă. El demonstra că această concentrare ar avea numai defecte și spunea : „...nu cred să fie în lume nici o putere care să desființeze 5 000 de organisme vii, (băncile populare), pentru care să se creze cîteva sute de birouri pur bancare și străine de spiritul cooperatiei”²³.

²² I. Gh. Mareș, Dare de seamă asupra activității desfășurate în ședințele Consiliului general al coop. române pe anul 1930—1931. Tirgoviște. Tipografia Viitorul, 1931.

²³ Ibidem, p. 6.

El apără existența acestor federale, la nașterea cărora nu numai că asistase dar și contribuise, spunînd : „Tot ce aveam pe vremuri mai select în unitățile de primul grad, printr-o acțiune aproape spontană, s-au întrunit și au pus bazele federațiilor regionale și județene... orice stăruință venită din afară și sub influența oricăror sugestii străine de spiritul cooperatist, pentru stînjnirea federațiilor, vor rămîne fără rezultat”²⁴.

Cu privire la dobînda în cooperatie, spunea : „O dobîndă ridicată la o cifră nepermisă este egal cu hoțiile și crimele puse la cale de indivizii descalificați ai societății. Ori cooperatia tocmai pentru asta s-a înființat, să lupte contra cămătarilor și să scoabere dobînda la o sumă acceptabilă... Cu cît banca populară percepe dobîndă mai mică, cu atît ea se apropie mai mult de spiritul cooperatist și cu cît o mărește cu atît se apropie de băncile comerciale și apoi de cămătari”²⁵.

El cere ca Banca Națională să acorde creditul cu scontul de 6—7%, revenind băncilor populare cu 9%, pentru a putea ca ele să-l împrumute cu maximum 10%.

La 16 mai 1930, propune Consiliului printr-un referat, introducerea „*economilor obligatorii*”. Baza acestei doctrine, spune înv. I. Gh. Mareș, „este ca fiecare cetățean, fiecare instituție publică sau particulară, să presteze o muncă sau o activitate din care să rezulte un beneficiu, iar în cheltuielile noastre de toate zilele, să introducem cea mai severă disciplină”²⁶.

Evident că această idee a obligativității (morale bineînțelese), unei munci productive și a unei discipline în cheltuieli, nu putea fi pe placul politicianilor demagogi care ne conduceau pe atunci țara. Prin formularea acestei concepții originale, care atunci părea utopică și prin prezentarea ei într-unul din cele mai înalte foruri economice, arătîndu-i foloasele și aplicabilitatea ei, mergînd pînă a alătura un eventual proiect de lege, *învățătorul I. Gh. Mareș rămîne un precursor*.

Nu poate fi expusă aici toată activitatea învățătorului dimbovițean din aceea perioadă, totuși vom mai adăuga ceea ce spunea în referatul din 3 decembrie 1930, cu privire la valorificarea cerealelor prin introducerea primei de export și a taxei pe pîine : „A se susține și activa exportul cerealelor cu prima de export și taxe pe consumatorul intern, este a se utiliza mijloace artificiale și absurde. *Agricultorul trebuie îndrumat și susținut ca să producă numai cereale de prima calitate, singura condiție cu care la prețuri egale putem bate pe toți concurenții... Dacă nu se renunță, prima să se ofere plugarului spre a i se răsplăti munca, iar nu exportatorului care este reprezentantul capitalului străin*”²⁷.

Merită de asemenea amintită atitudinea dirză în Consiliul superior, a reprezentantului cooperativelor din Muntenia, cu privire la problema grea a conversiunii datoriilor agricole, așa cum reiese din referatul din 1 decembrie 1931, asupra asanării creditului cooperatist în special și a creditului rural în general. Ideea de bază a referatului este că : „...reducerea datoriilor, (a sumelor împrumutate de la băncile populare), nu este

²⁴ Ibidem, p. 12.

²⁵ Ibidem, p. 9.

²⁶ Ibidem, p. 14.

²⁷ Ibidem, p. 15.

monală, uru este echitabilă și nioi posibilă. *Reducerea datoriilor nu este morală pentru că fondurile din băncile populare sint banii munciți ai populației rurale*²⁸.

Așa a înțeles înv. I. Gh. Mares să-și facă datoria față de cooperativa țărani în imensa lor majoritate — care l-au trimis în Consiliul general al cooperativei, pentru a le apăra interesele.

La sfirsitul vieții, credem că putea să spună și el, așa cum scria Haret în testamentul său: „Plec din lume... cu mulțumirea că nu am pierdut vremea și că mi-am îndeplinit datoriile pe cât puteam să le îndeplinesc în împrejurările, în care am trăit, și în marginea puterilor mele fizice și intelectuale”.

Cade-se să nu uităm pe acești precursori, care în condițiile extrem de grele ale stăpînirii burghezo-moșierești, au militat pentru o viață mai bună a poporului nostru.

G. M.

²⁸ Ibidem, p. 22.